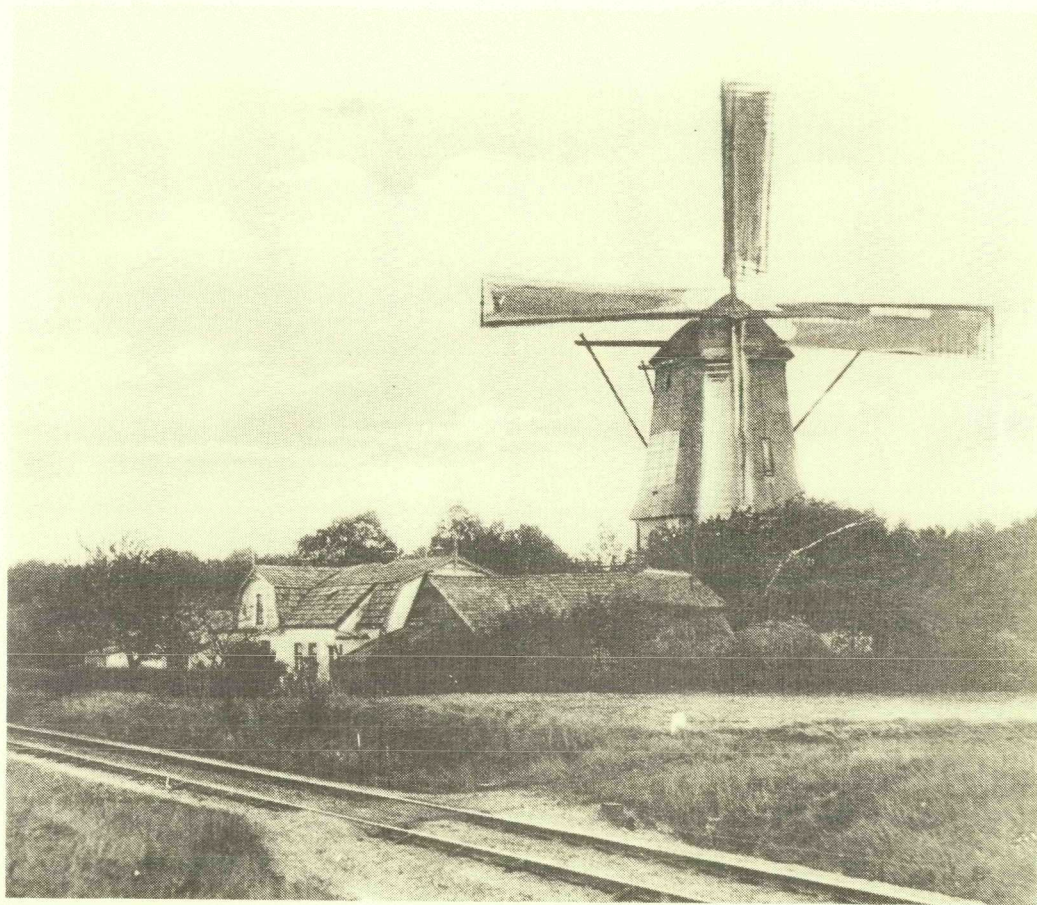


VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE "HISTORISCHE VERENIGING SOEST"



16e jaargang nr. 3 winter 1995-1996

Foto omslag:

Korenmolen "De Vliet" aan de Kerkstraat, in 1852 gebouwd.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
R.P. van Dorresteijn, Kolonieweg 6a, Soest
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

danwel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775.)

GESCHIEDENIS VAN HOTEL CAFÉ RESTAURANT EEMLAND II

door Gijs van Brummelen

De mensen in Soest konden het in de jaren 1967/68 bijna niet geloven dat het roemruchte hotel café restaurant "Eemland" in 1968 zou gaan verdwijnen. Het werd met grote mokers tegen de vlakke geslagen om plaats te maken voor een verkeerskruispunt aan de Van Weedestraat met verkeerslichten en een brede doorbraak naar de Stadhouderslaan. De verkeerscommissie had dit plan geadviseerd aan B en W, en zo verdween Hotel Restaurant Eemland onder het asfalt. Tot die tijd gold "Eemland" als de grootste zalenaccomodatie van Soest. In de geschiedenis van hotel Eemland deel I waren we tot bij de 4e eigenaar de heer L. van Vugt gekomen. Hij nam in 1923 deze horecagelegenheid over. In deel II pakken we de draad weer op.

In de periode van eigenaar van Vugt was Eemland naast hotel restaurant ook een nog wat deftig pension voor gasten met geld. Er waren een paar gasten die er lange tijd woonden, zelfs zolang dat zij tijdelijk bij de gemeente als inwoner werden ingeschreven. De heer Van Vugt is in 1929 plotseling overleden.

Zijn vrouw heeft het hotel nog even voortgezet, maar al spoedig heeft zij het bedrijf overgedaan en is naar Den Haag verhuisd. Eemland werd daarna van 1929 tot 1934 vermoedelijk beheerd door de heer G. Siderius. Dit leiden we af van een advertentie uit die jaren in de Soester Courant. "Bezoek Hotel "Eemland", Groote glazen Heineken's Pils, 15 cent, Aanbevelend G. Siderius".

In 1934 werd hotel Eemland overgenomen door de heer Klaas Schuyt. Hij kwam oorspronkelijk uit Velzen maar woonde al enige jaren in Soest aan de Birkstraat 2. Schuyt breidde Eemland uit en bouwde een zaal achter het restaurant. Van een rustig hotel pension naar een accommodatie om het grote publiek aan te trekken, speciaal ingericht voor grote gezelschappen. In 1940 kwam hotel Eemland in handen van George Goes. Eemland bleef echter in bezit van de familie want Goes was met de dochter van Schuyt getrouwd.

Vanuit de oorlogsjaren weten we dat Eemland in het laatste jaar 1944 heeft gediend als hulpbureau voor de vluchtelingen uit Arnhem. Er werden uit en rond Arnhem 3600 mensen naar Soest en omstreken geëvacueerd. Soest voelde de hulp aan de evacuees als een ereschuld die moest worden ingelost omdat

de vele Soesternaren in de beginjaren van de oorlog zelf moesten evacueren naar Noord-Holland. Direct na de bevrijding werd Eemland het hoofdkwartier van de BS, de Binnenlandse Strijdkrachten.

Na 1945 begonnen de gloriejaren van Hotel Restaurant Eemland pas goed. Je kon niet langs Eemland komen of er stonden bussen met dagjesmensen die er neerstreken voor een sanitaire stop met een bakje koffie. Als er kermis in Soest was met draaimolen en botsautotjes en zo, dan werd deze opgebouwd op het terrein voor het restaurant aan de zijde van de Van Weedestraat. De zaalingang van Eemland was aan de achterzijde aan de Korte Brinkweg. Er waren dansavonden waar gedanst werd op muziek van een bandje van Hans Kraal. De Soester Turnclub hield er zijn feestavond.



Soestdijk - Hotel Eemland.

Pianolerares Ida Jongsma organiseerde er haar jaarlijkse avond voor leerlingen. Er waren toneelavonden en andere optredens van goochelaars en hypnotiseurs en concerten van muziekvereniging P.V.O. Iedere Soestenaar uit die jaren heeft wel een herinnering aan zaal "Eemland". Er werden muzikoptredens georganiseerd met Mieke Telkamp voor leer-

lingen van de MULO. In de zaal stond ook een zeer bijzonder orgel. Hetty van de Flier die pal naast zaal "Eemland" woonde, weet er nog alles van. Haar vader was hofmeester op paleis Soestdijk. Voetbalvereniging K.P.S. (Koninklijk Paleis Soestdijk) organiseerde ook haar jaarlijks feest voor donateurs in zaal Eemland. De Koningin en de Prins behoorden op die avonden tot de gasten. De opbrengst van het feest was meestal bestemd voor een goed doel.

Na de oorlog veranderde "Eemland" nog tweemaal van eigenaar. De familie Goes verkocht het bedrijf aan de heer M. Kollenhoven in 1951. Kollenhoven heeft het bedrijf 5 jaar gerund maar overleed plotseling in 1956. Zo kwam in dat jaar "Eemland" in handen van de laatste eigenaar de heer H.R. Kreekel. De laatste twee eigenaren pakten de zaken voortvarend aan, zeker de heer Kreekel had plannen van Eemland een publiekstrekker te maken, als we afgaan op een stukje in de Soester Courant.

Landelijk primeur:

EEN ROBOT-ORKEST IN SOESTER HOTEL

Soestdijk, - Wat men in Amerika en Rusland (nog) voor onmogelijk houdt, wordt in Soestdijk werkelijkheid.



1956 "The Robots Musicals" in Eemland.

Omstreeks vijftien maart verschijnen in deze gemeente drie maanmannetjes, die in hotel Eemland een onderkomen krijgen. Het zijn beslist geen "gewone" maanmannetjes, want ze spelen uitstekend aardse muziek.

De drie levensgrote "mensen" vormen "The Robot Musicals" en met een saxofoon, accordeon en drumstel speelt het drietal moderne en klassieke dansmuziek. Alle tophits op dit gebied worden op verzoek door de muzikanten gespeeld.

De eigenaar van hotel Eemland, de heer H.R. Kreekel, is de eerste in ons land, die dergelijk trio laat overkomen. De montage neemt een halfjaar in beslag. De totale kosten voor de muzikale maanbewoners belopen veertigduizend gulden.

In België bestaat weliswaar een robot-orkest, maar dat is sterk verouderd. Het maankostuum van de Soester muzikanten bewijst de actualiteit.

De heer Kreekel is elf jaar eigenaar van Eemland geweest. Toen werden de gebouwen en erf aan de gemeente verkocht om plaats te maken voor een stuk Stadhouderslaan. Vooraf in 1967 verscheen er in landelijk dagblad een advertentie van een:

"Belangrijke openbare VERKOPING te Soestdijk.

wegens afbraak der gebouwen en beëindiging van het bedrijf
Veilinghouder N. Derksen te Arnhem zal op dinsdag 21 november en woensdag 22 november a.s. des morgens om 10 uur precies t.o.v. wnd deurwaarder J. Prins te Amersfoort om contant geld finaal, bij opbod in verkoop brengen:
de inventaris van Hotel-Café-Restaurant "EEMLAND" te Soestdijk, Van Weestraat 60.

Dan volgt een opsomming van verkoop: tafels, stoelen, armfauteuils, een vleugel "Hofman", smeedijzeren kronen, glaswerk en porselein. Verder volgt een hele keuken inventaris met 5000 blikken groentenconserven, prima wijnen, Berkel personenweegschaal, 2 sigaretten-automaten, parfum- en eau de cologne-automaat, geldwisselautomaat, testreactor. Zelfs lantaarnpalen, eterniet golfplaten en garagedeuren verwisselden van eigenaar.

In drie kijkdagen vooraf en een catalogus konden aspirant kopers van de gelegenheid gebruik maken tot het geven van kooporders. Menige Soestenaar heeft er nog een koopje aan

overgehouden. Alles werd door de veilingmeester ter tafel gebracht en moest weg. Zo verdween roemloos een Soester recreatiegelegenheid om plaats te maken voor een druk verkeerskruispunt.



DE GROOTE (OUDE) MELM EN DE KLEINE MELM door Ds. J.J. Bos

Het woord "Melm", als plaatsnaam, komt meer voor in ons vaderland.

De stad Kampen, in Overijssel, is in het bezit van drie uitgestrekte gemeenten-weiden, waarop niet alleen de Grootburgers, maar ook de Buitenburgers, recht hebben, mogende ieder daarop weiden drie koeien of ossen, drie pinken, en twee merriën. (v.d. Aa, Aardr. woordenb. d. Nederl. i.v.v. Kampen en Melm).

De Melm, één van die drie gemeente-weiden, beslaat eene oppervlakte van 75 B.73R.10E. In het jaar 1902 hebben de Grootburgers aldaar, die geen gebruik maken van hun recht om te weiden, eene vereeniging opgericht, met het doel om, meer dan tot dusverre, voordeelen te trekken van hun recht (Nieuws v.d. Dag, van 14 Maart 1902, Blad 4, bladz. 12. Kol.1).

In het toen voorgestelde Reglement werd, o.a. opgenomen het plan, om gezamenlijk de briefjes voor de weiden Seveningen en De Melm te verkoopen, en voorts om langs geleidelijken weg, met gepaste middelen, de rechten, welke hun als niet-weiders niet worden toegekend, te verkrijgen. Ongeveer 150 Grootburgers zijn als lid toegetreden.

Renswoude, eene Gemeente in Eemland, bevat het dorp, benevens de gehuchten Emmikhuizen, De Melm, en het Monnikenhof (v.d. Aa, Aardrijksk. woordenb. d. Nederl. i.v.). Er is veenland, Oudtijds heette het Rijneoord en Noorderoord, en was toen eene gemeene, d.i. gemeenschappelijke weide der burgers van Rhenen, die ze aan Jan van Arkel, 47^{ste} Bisschop van Utrecht, (25 April 1343 tot 1 Juli 1378), en aan zijnen

broeder Robbert, verkochten. De Bisschop verlijdde die bezitting op zijnen broeder Robbert, als een onsterfelijk leen. Zóó is die Melm particulier eigendom geworden, en gebleven.

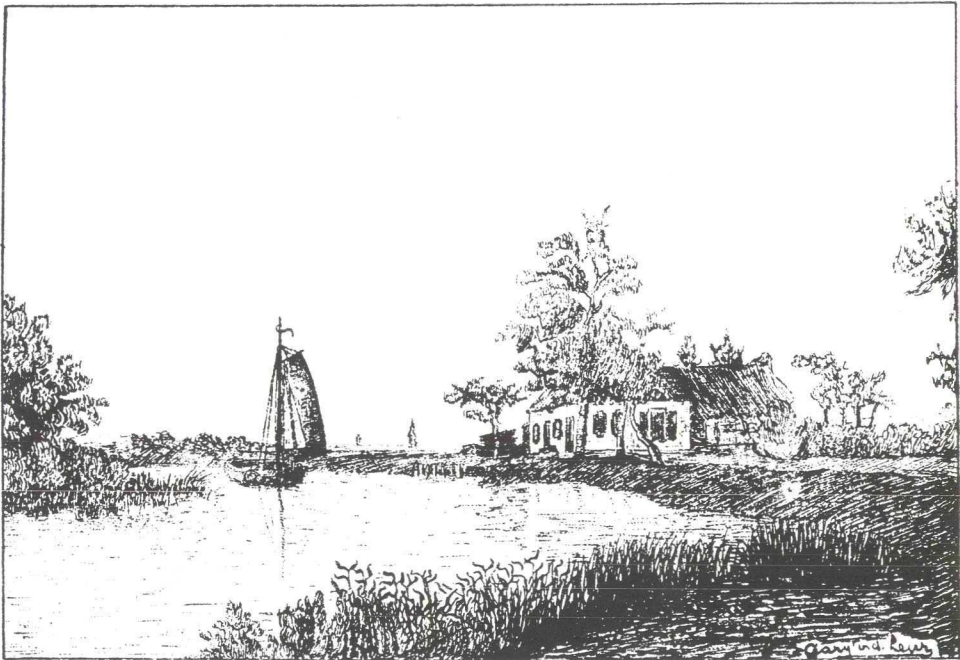
De Melmen te Kampen en te Renswoude waren dus oorspronkelijk niets anders dan Gemeente-weiden, of Gemeene-weiden, of Meenten; ja, de eerste is dat nog. Dit wettigt het vermoeden dat de Melmen te Soest oorspronkelijk niets anders dan Gemeente-weiden zijn geweest; te meer, omdat er in naburige Gemeenten, zooals Baarn, Eemnes, Hilversum, Laren, Blaricum en Naarden, ook zulke algemeene weiden bestaan, of ten minste plaatsen gevonden worden die het vroeger waren, en die nu nog, in den volks-mond, kortweg "Meent" genaamd worden, welk woord onmiskenbaar op "gemeen", of "gemeente", wijst.



Aan de Oude Melm in 1928.

Te Soest zijn twee plaatsen, aan elkander grenzende, welke Melm heeten; de Groote Melm, ook dikwijls de oude Melm genoemd, en de Kleine Melm; beide plaatsen grenzen in de breedte aan de rivier De Eem, en zijn dan de drie overige zijden door weiland omringd. De Groote Melm is thans een buurtje, met een pontveer over de Eem; de Kleine Melm is één

enkel huis, waar ook wel gelegenheid was om overgezet te worden, zelfs met rijtuig. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze namen vroeger, de gansche vlakte van weiland hebben aangeduid, welke zich uitstreckte, en nog uitstrekt, in de breedte van de Eem tot den Brink en den Zwarteweg, en in de lengte van het Oude Grachtje tot voorbij de waterlossing aan den Krommer, dat is een klein uur gaans. Misschien heeft "de Kleine Melmweg" vroeger scheiding gemaakt tusschen Groote Melm en Kleine Melm, want de helft der vlakte, naar de zijde van het Oude Grachtje, is ook beduidend grooter dan die naar de zijde van den Krommer. Die grootste helft is misschien ook wel het eerst Melm geweest, en wordt daarom, ook nu nog, heel dikwijls de Oude-Melm genoemd.



Oud Soest.

Aarij v.d. Leur ziet de "Kleine Melm".

Het is niet onmogelijk dat deze Melmen, even als die te Renswoude, eenmaal opgehouden hebben gemeene-, of gemeente-weiden te zijn, en particulier eigendom zijn geworden, doch wanneer dit gebeurd zou kunnen zijn, is mij volkomen onbe-

kend; hoogstwaarschijnlijk is de toestand reeds sedert vele eeuwen zooals nu.

Gelijk gezegd is, er zijn in ons vaderland ten minste drie verschillende plaatsen die Melm genaamd worden, één in de provincie Overijssel, en twee in de Provincie Utrecht. Deze plaatsen hebben iets gelijksoortigs, nl. dat ze alle drie liggen nabij uitmondingen van rivieren; de Melm bij Kampen, aan de uitmonding van den IJssel; die te Renswoude en te Soest, aan de uitmonding van den Rhijn, want de Eem is oorspronkelijk niets anders dan eene oude kil van den Rhijn, uit de dagen toen er nog geene Rhijndijken waren, en het Rhijnwater, van Rhenen af, door de Geldersche Vallei en het meer Flevo, naar zee stroomde. De bodem dier Melmen bestaat uit klei, leem, veen, en zand, te Soest evenzeer als te Renswoude en bij Kampen, wat nog duidelijk gebleken is bij het graven van de bermslooten, en het opmaken van den dijk voor den Ooster-Spoorweg, die in de lengte over de weilanden, langs de beide Melmen, gaat. De gronden dier Melmen lagen waarschijnlijk nu eens droog, en stonden dan weder onder water, al naar den stand van het water, òf op de rivier boven, òf in de zee beneden; zij waren meestal niet dor of onvruchtbaar, en daarom bij lagen waterstand spoedig met gras begroeid, en boden alzoo eene uitmuntende weide aan voor het vee.

Zij hadden aanvankelijk geene eigenaars, en evenzoo was er ook geen toezicht, en werden daarom ook, door de bevolking in de buurt, geheel naar eigen welgevallen gebruikt. Eerst later, bij meer geregeld bestuur, en de bedijking der rivieren en van de zee, werden de rechten en plichten der gebruikers langzamerhand vastgesteld en geregeld, of werd over het bezit van die gemeene-weiden beslist; wat waarschijnlijk ook toen, even goed als nu, wel eens aanleiding zal gegeven hebben tot verzet en twist.

Misschien schuilt de oorsprong van het woord "Melm" in het Oud-Saksisch, Oud-Hoogduitsch, of Middel-Hoogduitsch, waarin het woord mēlm de beteekenis heeft van zand. In het Gothisch is malma insgelijks zand, en in het Angelsaksisch mealm. Het Duitsche malm, en het Nederlandsche molm, wijzen eveneens op fijne droge stof. Mij dunkt, die beteekenis past hier volkomen: de Melmen waren met gras begroeide zand- en kleibanken, of schorren, wadden, slikken, tusschen de rivier-armen in, die, gelijk ook nu nog elders, bij lageren rivier-stand,

droog bleven, en lagen als eilandjes in de watervlakte. De Kleine Melm, huis en erf, was vroeger eigendom van de Diaconie der Hervormde Gemeente, en werd door haar verhuurd, maar in het jaar 1828 verkocht aan Mengs Hornsveld.

Op den rechterhoek van den straatweg, die van den Brink van de Groote Melm leidt, staat een groepje wonderlijk in en op elkander geschovene huisjes, welke gezamenlijk "De Schans" genoemd worden. De grond is daar ook werkelijk iets hooger, en doet denken aan eene voormalige schans. Misschien is iets van dien aard, in vroeger eeuwen, dáár ter plaatse opgeworpen geweest, om den toegang tot het dorp te bemoeielijken, voor vijanden die van de rivierzijde wilden binnendringen; of ook wel omgekeerd, om stroopende benden, van de landzijde komende, te beletten de vee-rijke weiden langs de Eem te bereiken.



De Eem slingert zich langs Soest.



"WIJLEN" HET SOESTER NATUURBAD III

door Th.M. Peet

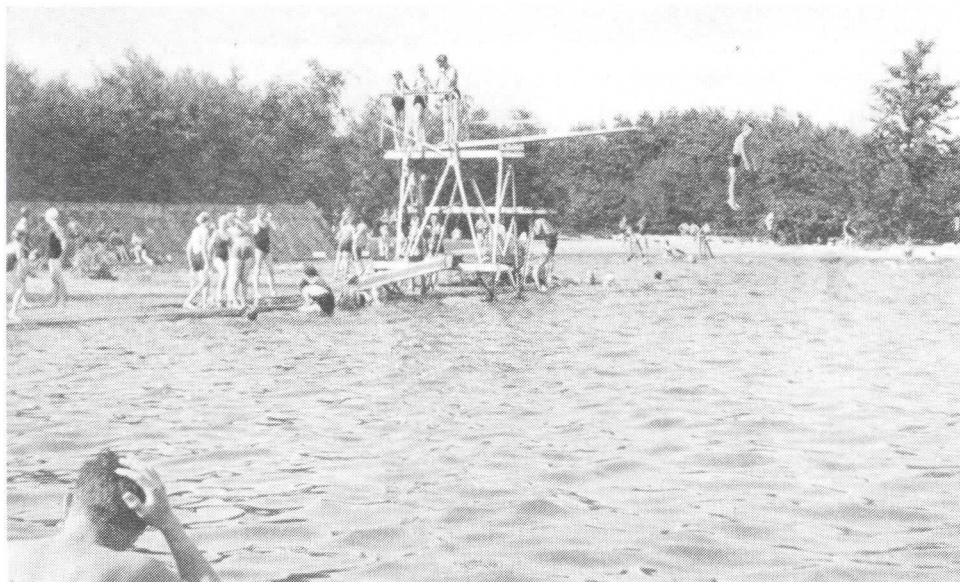
1962-1991

Voorjaar 1962 - inmiddels had Soest rond 30.000 inwoners - was het nieuwe natuurbad gereed. Het omvatte een instructiebad, kleuterbad, ondiep-, middeldiep-, 50-meter wedstrijd- en een speciaal springbassin met een springtoren van 5 meter hoog. De totale wateroppervlakte bedroeg 4000 m². De kwaliteit van het water werd verzekerd door een grote zuiveringsinstallatie. Voorts waren er 24.000 m² zonneweide, tafeltennistafels, speeltuintoestellen, een in het talud opgenomen staantribune, fraaie groen-witte betegeling van de voetpaden rond de bassins en - niet te vergeten - de royale rozenperken. Een groot garderobegebouw, een kiosk, een kassagebouw-tje en het bestaande restaurant met terrassen completeerden het geheel.

De officiële opening had plaats op vrijdag 11 mei 1962 door de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht Mr. C.Th.E. Graaf van Lijnden van Sandenburg na een inleidende rede van burgemeester Mr. S.P. Baron Bentinck en de aanvaarding van het beheer over het bad door de voorzitter K. de Haan van de Stichting Soester Natuurbad. Deze laatste richtte nog een speciaal woord tot de aanwezige 83-jarige heer J. Nooder, want hij was voor 1933 de man die bijzonder veel gedaan heeft voor de aanleg van 't bad, "Waar werd oprechter trouw dan tussen 't bad en jou ter wereld ooit gevonden" zo prees hij Nooder.

Verder uiteraard de bij een opening gebruikelijke welkomsten en dankwoorden van en aan vele sprekers. Tekenend voor de sfeer waarin het nieuwe bad in de voorafgaande jaren was voorbereid was het ontbreken van emotionele oprispingen zoals bij de opening van het oude bad in 1933. Dat kan gelegen hebben aan de watertemperatuur bij de opening: 14 graden. Er werden dan ook geen demonstraties "te water" gehouden. Wel kwamen onder tromgeroffel en trompetgeschal 150 meisjes en jongens rennend uit de kleedkamers en zij sprongen dapper in het ijskoude water. Volledigheidshalve: het in juli 1959 verleende crediet van f 851.000,- bleek niet voldoende; de kosten totaal waren "bijna een miljoen" geworden.

In het kader van de opening werden op 3, 4 en 5 augustus 1962 de Nationale Zwemkampioenschappen 1962 in het nieuwe



Het Soester Natuurbad voor 1962.

bad gehouden. De organisatie lag in handen van de KNZB, de jonge zwemvereniging "De Duinkikkers" en de Stichting Soester Natuurbad. In dit verband moet ook de positieve medewerking van de Soester Zakenkring worden vermeld, zowel - evenals de gemeente - financieel garanderend als door persoonlijke inzet van (bestuurs-)leden binnen de organisatie. De kampioenschappen trokken enorm veel belangstelling en plaatsen onze gemeente gedurende enige dagen in het middelpunt van de nationale sportbelangstelling.

Ook sportief waren de wedstrijden een succes: er werden één Europees en vijf Nederlandse records gezwommen. Een en ander was voor de KNZB aanleiding om aan het gemeentebestuur van Soest medewerking te vragen om op 31 augustus en 1 september 1963 in het natuurbad Internationale zwem-, spring- en polowedstrijden te mogen organiseren t.g.v. zijn 75-jarig bestaan.

Ondanks de daaraan klevende grote bezwaren voor het zwemmen - de publiek - het bad moest daarvoor enige dagen voor normaal gebruik worden gesloten - werd de toestemming graag gegeven. Gemeente Soest en Soester Zakenkring stelden zich, samen met de KNZB, garant voor een eventueel tekort. De organisatie van het festijn kwam in dezelfde vertrouwde handen te liggen

als bij de kampioenschappen in 1962.

Nieuw was - en een primeur in Nederland - dat het water van de wedstrijdbaden verwarmd zou worden. Het Soester Gasbedrijf belastte zich met deze bijzondere taak; gasbranders in de wedstrijdbassins moesten er voor zorgen dat de wedstrijden gehouden zouden kunnen worden in een goede watertemperatuur.

Het werd het grootste internationale zwem-toernooi in Nederland sinds de Olympische Spelen van Amsterdam in 1928, met deelnemers/sters uit 12 landen. Kwalitatief een nog groter succes dan de kampioenschappen in 1962: één wereldrecord (Ada Kok) en één Europees record. Deze wedstrijden brachten de naam Soest over de hele wereld.

Voor haar prestatie kreeg Ada Kok de legpenning in goud van de gemeente Soest. Ook na 1963 werden nog dikwijls nationale en internationale (polo-)wedstrijden van beperkter omvang gehouden, waarvoor in hoofdzaak de vereniging "De Duinkikers" voor de organisatie zorgde.

Een belangrijk jaar kan 1964 nog genoemd worden omdat het Soester Natuurbad als eerste grote recreatiebad in Nederland over ging op definitieve gasverwarming van het water, technisch geadviseerd door wederom het gemeentelijke gasbedrijf. Het "kleine" Boxmeer ging in 1963 voor met waterverwarming op olie.

Vermelding dient verder dat in de eerste jaren van het vernieuwde bad veel "officiële" (werk-)bezoeken werden ontvangen van gemeentelijke instanties uit het hele land, alsmede van buitenlandse delegaties.

Dit zal, naast het sterk toegenomen bezoek van recreanten, ongetwijfeld mede aanleiding zijn geweest aan het gemeentebestuur voorstellen te doen tot verbetering van het restaurant, dat sinds 1951 geen noemenswaardige verbetering had ondergaan, ook niet in het kader van de algehele vernieuwing 1961/1962. In samenwerking met een restauranthouder uit Soestduinen, die bereid was "een bepaalde financiële inbreng te leveren" werden plannen uitgewerkt, op basis waarvan de gemeenteraad een crediet verleende van f 26.000,-. Bij het begin van het seizoen 1965 was de vernieuwing van het restaurant klaar.

Ter afsluiting van dit deel nog enkele cijfers uit het (gecombineerde) Jaarverslag 1965-1966:

Gemiddeld bezoek 1962-1963 bij onverwarmd water - 151.277.

Gemiddeld bezoek 1964-1966 bij verwarmd water - 256.407.

Aantal abonnementen 1965: 6.952, 1966: 6.956.

Uitgereikte zwemdiploma's 1965: 649. 1966: 651.

Hoogste aantal bezoekers op één dag: 10.592 op 31 mei 1964.

De bezoekcijfers in de laatste 5 jaren waren:

1986 - 74.076

1987 - 50.973

1988 - 38.903

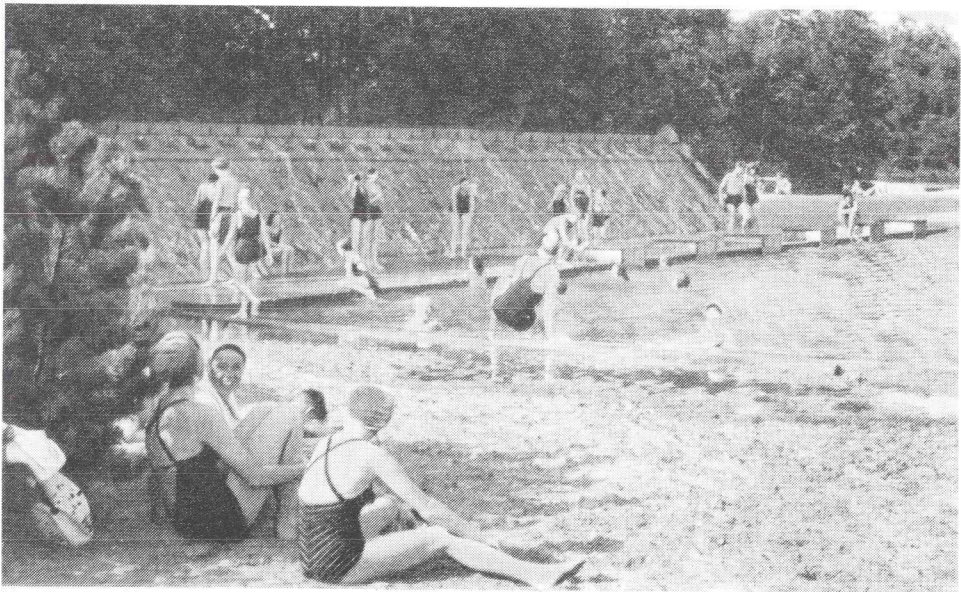
1989 - 96.684

1990 - 72.065

Totaal 332.701 = gemiddeld 66.540 per jaar.

De projectontwikkelaar die het oorspronkelijke natuurbadterrein gaat ontwikkelen heeft in een gesprek met twee wethouders van de gemeente toegezegd ten behoeve van de inwoners een bad van 550 vierkante meter te zullen aanleggen.

Met betrekking tot de voor een openbaar openluchtzwembad benodigde wateroppervlakte werd eertijds wel de norm gehanteerd van 15 à 20 vierkante meter per 1000 bezoekers. Wil men deze norm ook thans nog doen gelden bij de eventuele bouw van een dergelijk bad (waarom niet?) en wenst men het gemiddelde bezoek in de periode 1986-1990 aan te houden voor het nú en de directe toekomst, dan betekent dat dat het bassin voor het rond 42.000 inwoners tellende Soest en



Het Soester Natuurbad voor 1962.

Soesterberg een oppervlakte zou moeten hebben van (afgerond) 1000 à 1350 vierkante meter.

Tenslotte: Op 26 juli 1964 kon voor het eerst de 200.000ste bezoeker worden verwelkomd en op 9 september 1969 voor het eerst de 300.000ste, bij een seizoentotaal van 307.713. Voor de in de zeventiger jaren begonnen geleidelijke teruggang in de bezoekersaantallen zullen veel redenen te noemen zijn. tot de voornaamste reken ik:

- het toenemende aantal zwembaden in regio zowel als land;
- de aantrekkingskracht van de her en der aangelegde en dikwijls vrij toegankelijke recreatiegebieden (randmeren, plassen, bosmeren (Henschoten!), de noordzeestranden, e.a.;
- het grote aanbod van steeds weer nieuwe recreatie-mogelijkheden; alles onder bereik gekomen door;
- de sterk toegenomen mobiliteit van de Nederlander.

Ook de sinds 1981 dreigende en in 1986 als definitief aangekondigde verkoop van het bad kan een negatieve druk op het bezoek hebben gehad. Het is echter allemaal nog te recent en interpreteerbaar voor definitieve conclusies.

Hoe ook: in 1990 kon voor het laatst in het Soester Natuurbad worden gezwommen. In 1991 ging het complex onder de slopershamer en bleef een kale vlakte over.

Bronnen: De Soester; Gooi- en Eemlander; Soester Courant; Woonkrant; Van Zoys tot Soest; Jaarverslagen; Memorie; Informatie.

Naschrift

Uit de voorliggende krantenartikelen - nu de verkoop en afbraak van het bad historie zijn geworden meen ik daaruit te kunnen putten - moet geconcludeerd worden dat de toekomst voor het openluchtzwemmen in Soest nog steeds niet duidelijk is.

In de verscheidenheid van meningen, opvattingen, gewijzigde standpunten, soms tegenstrijdigheden, de conclusies uit het extern onderzoek naar de gang van zaken, enz. ligt een verleidelijk aanbod tot uitvoerig citeren, maar ik laat het beschrijven van die periode nu toch maar aan anderen. Misschien is daarvoor interesse binnen de Historische Vereniging Soest of bij een studerend historicus. Daarbij zou de door mij beschreven periode nog eens moeten worden betrok-

ken, maar in ieder geval de relevante stukken uit het gemeentelijk archief en, zo mogelijk, verenigings- en particuliere archieven.

De cultuuromslag binnen een oorspronkelijk besloten, agrarisch dorp, begin negentienhonderd - hier verwijs ik met respect naar de vele publicaties van E. Heupers over Oud-Soest - tot een modern en uit zijn voegen gegroeid dorp einde eeuw, waarvan een aanzienlijk deel van de bevolking emotioneel betrokken was bij één object - eerst bouw, daarna afbraak - zou als thema boeiend genoeg zijn. Een financiële bijdrage van de gemeente in zo'n studie lijkt mij zeker verantwoord.

De heer Th. M. Peet was vanaf 1963 directeur van de Stichting Zwembaden Soest, vroeger Stichting Soester Natuurbad genaamd, waarvan hij vanaf 1947 secretaris was.



MIJN SOESTER VOORVADER WAS EEN ROTMEESTER door N. Bos Arnhem

Nee, dit artikel gaat niet over het onderwijs, maar over de arbeidsplicht van Soester burgers in de 17e en 18e eeuw en over de toezichthouders daarop, de rotmeesters.

Regelmatig vertoef ik in het Archief van de Gemeente Soest om er te zoeken naar sporen van mijn voorouders. De hulp van de archivaris, de heer A. Reichgelt, is daarbij onontbeerlijk. Het was mede dank zij hem, dat ik op het spoor kwam van de Soester rotmeesters. Hoe werkte dat systeem van verplichte onbetaalde arbeid en onbetaald toezicht?

BELASTINGEN EN VERPLICHTE DIENSTVERLENING

We kennen tegenwoordig allerlei financiële verplichtingen ten behoeve van de gemeenschap in de vorm van gemeentelijke

en provinciale belastingen, zoals de onroerend-goed-belasting, de zuiveringsheffing, de opcenten op de wegenbelasting enz. Die belastingen bestonden in iets andere gedaanten ook al in vorige eeuwen, zoals het huisgeld, het haardstedegeld, het ovengeld, e.d. Maar daarnaast hadden de ingezetenen ook nog verplichtingen tot dienstverlening. Die betroffen allereerste zaken van algemeen belang, zoals bescherming van de bevolking tegen het dievengilde en misdadigers - een politietak dus - , waken voor brandgevaar en optreden in geval van brand - een brandweerfunctie (denk aan het artikel over De Nachtwacht in het vorige nummer van "Van Zoys tot Soest") - het onderhouden van de watervoorzieningen, de bronnen en de wellen - het onderhoud van oevers, kaden en waterkeringen en het onderhoud van wegen en paden.

Tegenwoordig moet je al een overtreding of misdrijf hebben begaan om tot dienstverlening te kunnen worden veroordeeld, maar vroeger werd dat de ingezetenen gewoon opgelegd! De burgers werden van jaar tot jaar namelijk verplicht aan diverse algemene taken hun diensten te verlenen, zonder dat er vergoedingen voor werden gegeven. Daartoe werd het dorp verdeeld in buurten, wijken of rotten, naar gelang de taak. In het geval van wegen-onderhoud sprak men van rotten.

Er verscheen een verordening met algemene richtlijnen (Notificatie) en een indeling van de rotten. In Soest waren dat er 10. Per rot werd er dan nog een specifieke taakomschrijving vastgesteld. Elk jaar werden er een rotmeester en een opzichter aangesteld en er verscheen een lijst van de burgers die moesten komen arbeiden.

DE OPGEROEPENEN

Degenen die geroepen werden te arbeiden waren over het algemeen kleine boeren, pachters en de minst draagkrachtigen: daghuurders, mensen die geen bezittingen hadden en zichzelf verhuurden voor allerlei karweiën.

In elk rot waren doorgaans 10 tot 15 mensen ingedeeld.

De rotmeesters waren waarschijnlijk, als men dat zo zeggen mag, uit een iets betere klasse, want indien men hun namen terugzoekt in de diverse belastingen-cohiërs, zoals het haardstedengeld, het huisgeld en de belastingen op bouwland, weide enz., dan vindt men hen terug als zelfstandigen, bijvoorbeeld de timmerman, die niet alleen zelf werk uitvoerde, maar ook werken aannam en daarvoor arbeiders aantrok, de zelfstandige metselaar, een boer met redelijk wat eigen grond of grotere gepachte percelen enz. Maar ik moet

Met Wagens en Paarden en
 kneegt omte arbyden als Lijer
 en hebben

Jan Gysbertse
~~Wd. Gysbert albertse Broek~~

~~Wd. Feunis Looze Jan Feunis~~
 Poon Gysbertsen Schouten
 Goossen Gysbertse Kok

~~Gerrit Gysb. Schouten.~~

~~Wouter Jansse Bieshaar~~
~~Jan Lubbert~~
~~Nart Pote~~

~~Peter Thononika met Wagon en Paarden~~

~~Wd. Feunis Nijntse~~

~~Cornelis Willemse Schuur~~

~~Albert de Vries~~
~~Cornelis Willems Spald~~ Jan Willems Kok

hier direct bij aantekenen, dat ik in zo'n rot-cedulle ook wel eens de rotmeester en één van de arbeiders uit het ene jaar heb teruggevonden in het volgende jaar met precies de omgekeerde functies. Een aardig voorbeeld van rolwisseling. Over de persoon en de taak van de opzichter hebben we tot nu toe niets naders kunnen vinden. Jammer, want de voorvader die de aanleiding was tot dit artikel, Hendrik Janssen Bosch, werd in enige rotcedullen ook als opzichter genoemd.

DE REGELS

De regels waren behoorlijk streng. Er werd verordonneerd wie er moest komen om te arbeiden, wie er met kar of met paard en wagen moest verschijnen en wie er met zoon of knecht moest komen. Bij zonsopgang begon het werk. Wie niet aan zijn verplichtingen voldeed kreeg een boete opgelegd, die direct kon worden geëxecuteerd. Werd de boete dus niet direct of niet tijdig voldaan, dan werden er goederen van hem verbeurd verklaard of verkocht om uit de opbrengst de boete te voldoen. En had hij zélf geen bezittingen, dan kon die boete zelfs bij de familie - vader of broers - op dezelfde wijze worden geëxecuteerd. De rotmeester had behalve de opdracht tot toezicht, ook de plicht zelf mee te werken. En voor hem golden zelfs extra boeten indien hij in zijn plicht nalatig was of indien hij iets door de vingers zag of "ymand quam te verschoinen".

DE ROT-CEDULLE

Hier volgt als voorbeeld de tekst van de rot-cedulle van 1735:

NOTIFICATIE

Van 't oud gebruyk in SOEST

Dat de bruykers aldaar syn verdeelt in tien Rotten om de Wegen in deselve districten gelegen te maken en repareeren. Dat over yder Rot jaarlyks gemaakt word een Rotmeester en een Opsigter.

Welke gehouden syn de respective Boeren met Wagen en Paarden of Kar en een Knecht, mitsgaders de dag-huurders alleen om te arbeyden, te versoeken om op een dag by den Geregte daar toe gestelt, te compareren, en alsoo te saemen 's Heeren Wegen in syn Rot te maken.

Dat wie voor vyf uren s'morgens niet en komt verbeurt op Wagen en Paarden twee gulden, en yder Mans-persoon sestien stuyvers. En indien een gesel voor elff uren komt af te

breken verbeurt dubbele boete.

En indien een Rotmeester in syn pligt nalatig mogte bevonden worden of ymand quam te verschoinen verbeurt drie gulden. Alle welke boetens syns geïnt en des nooth syn paratelyk geëxecuteert.

Die Notificatie was opgesteld door de Schout van Soest en werd na een advies van de Camere van Finantie bevestigd door de Gedeputeerden van de Staeten s'Lands van Utrecht.

DE INDELING VAN SOEST IN ROTTEN

De indeling van Soest in 10 rotten ten behoeve van het onderhoud van de wegen in en rondom Soest is zo tussen 1670 en 1740 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Als voorbeeld volgt hieronder de indeling van 1722:

DE ROTTEN VAN SOEST

Rot 1: van de IJsselsse paal off tot aen de tweede Crommet toe

Met Kar. en Paard

~~Thom. Hermans~~ ~~Jan Willem de Kock~~

~~Peter Leeghertse Schouten~~

~~Aart Corne. Roeten~~ ~~met wagen~~

~~Peter Cornelisz Vanden Breeuwert~~

~~Hendrik Gysbertse Schouten~~

~~Wd. Gysbert Gerritse Schouten~~

~~Joan Geijbortse~~

Rot 2: van de tweede Crommet off tot aan de Neerweg toe, op de Neerweg tot aan de Kort Engse (korte End) Brink

Rot 3: op de Nieuwe Melmsteeg achter de huijsinge van Tijmen Jan Plipsz van de kade off de Brinck langs tot aan de Wed. van Rijer Jansz toe

Rot 4: van de Wed. Rijer Jansz calkhoven off tot aen de Oude Melmweg toe

Rot 5: van de oude Melmweg van Jan Jacobsens land off tot aan de Morssen engh toe

Rot 6: van de Morssen engh aff de Brinck langs tot in Soestdick aen Barens gerecht toe

Rot 7: in de Soestdijckse ackeren ten eynde Gijsbertje Arrians land tot aan de brug van de Veenhuys toe

Rot 8: op de Breede Meent so wijdt als se strekt

Rot 9: op Hoiweg ende Spicketweg beneden de Neerweg

Rot 10: van de kaey agter Thijmen Jan Philipse, de Melm langs tot aen de rivier de Eem

(Het zou overigens een aardige opdracht - en een hele klus! - zijn die oude dorpsindeling te leggen op het huidige stratenplan van Soest. In de derde alinea hieronder geef ik ongeveer de ligging aan van de 3d rot. Wij hopen in een volgend artikel eens nader op het hele gebied te kunnen ingaan.)

Bij de taakomschrijvingen per rot was o.a. aangegeven waar zij het zand voor het herstel van wegen moesten halen. Zo stond er bij rot 3: "...het sandt toe halen van het Herde" ('t Hart). En bij rot 4: "...ende aerde te halen op de Heet Acker een halve roede van de wegen te blijven op dat de selve niet beschadight worde". En bij rot 9: "...de aerde te halen op de huevels die se daer gelieve te missen, het gerecht verstaet dat op Hees een wagen of twe bestelt werde om de quade gaten toe te maken ende dan oock aande Leeuwe camp tussen beijde walle het gat te vullen".

DE ROTMEESTER EN ZIJN ROT

Eén van mijn Soester voorvaders nu, de hierboven al even genoemde Hendrik Janssen Bosch, was een zelfstandige timmerman, die ook grotere werken aannam, zoals bijvoorbeeld het herstel van de toren van de Oude Kerk. In de periode 1680-1681 vinden we hem vermeld als kerkmeester en in 1698 als schepen van Baarn. Waar hij en zijn familie vandaan kwamen

is niet bekend. Ook weten we nog niets omtrent broers of zusters, of over zijn geboorte- en stervensjaar. Wel echter dat hij gehuwd was met Teuntje Gijsberts. Zij hebben (o.a.?) gewoond in een huis aan het Korte End en kregen vermoedelijk 6 kinderen. Drie ervan zijn redelijk definitief getraceerd, t.w. Geurt Hendrikse Bosch gehuwd te Eemnes met Maria Teunisse Houtvester (1 kind), Jan Hendricks Bosch gehuwd met Neeltje Cornelisd van Rijswijk (7 kinderen) en Dirk Hendricks Bosch gehuwd met NN (2 kinderen).

Om terug te keren naar zijn rotmeesterschap: hij werd in de jaren 1679 tot 1685 opgeroepen te arbeiden in het 3e rot en in de jaren 1720 en later vermeld als rotmeester daarvan. Om

Rotmeesters 1762

- 1^e *Tomas wantenaar*
- 2^e *Jan d. Houten*
- 3^e *Peter Jans van Houtenberg*
- 4^e *Corn. Kilt. Houten*
- 5^e *Joan Symenke van D. Haaf*
- 6^e *Joan Jacobus Braak*
- 7^e *Willem Petrus*
- 8^e *Jan Gijb. Braak*
- 9^e *Cornelis Krimmel*
- 10^e *Deur*
- 11^e *Corn. Belk*
- 12^e *Jan Otten*

U een indruk te geven van de ligging van het 3e rot het volgende: Het betrof ongeveer het gebied dat nu Kerkpad z(uid)z(ijde) heet met de aangelegen landerijen. De Nieuwe Melmsteeg in de omschrijving van het rot is de oude naam van de steeg die van de Kerkebuurt naar de nieuwe of Kleine Melm loopt (thans "Eemstraat" geheten). En de wed. Rijer Jansz Calk(h)oven woonde nabij de R.K. Kerk (destijds nog schuilkerk) op een boerderij die nu nog bestaat en als adres Kerkpad zz 3 heeft. Deze boerderij is lang in het bezit geweest van de familie van Logtestijn. Bij degenen die onder toezicht van Hendrik Janssen Bosch in het 3e rot moesten werken kwam ik o.a. zijn hierboven al genoemde zoon Jan Hendricks tegen en diens schoonvader Cornelis Jacobsz van Rijswijk. Moeilijke arbeidsverhoudingen, dunkt me.

Zo zie je hoe leerzaam en troostrijk een bezoek aan het Gemeente-archief kan zijn: Je denkt het tegenwoordig moeilijk te hebben met al die belastingen, maar vroeger hadden ze het waarschijnlijk nog een tikkeltje moeilijker. Toen moesten ze niet alleen betalen, maar werden ze ook nog verplicht gratis te werken in het algemeen belang (of lijkt dit laatste toch niet een beetje op het moderne "vrijwilligers"-werk?).

Bron:

Oud Archief Soest Inv.nr. 51 Rotcedullen 1679-1735

Met dank aan de heren A. Reichgelt en G. Derks voor hun medewerking.



DE "OUDE PASTORIJE" VAN SOEST

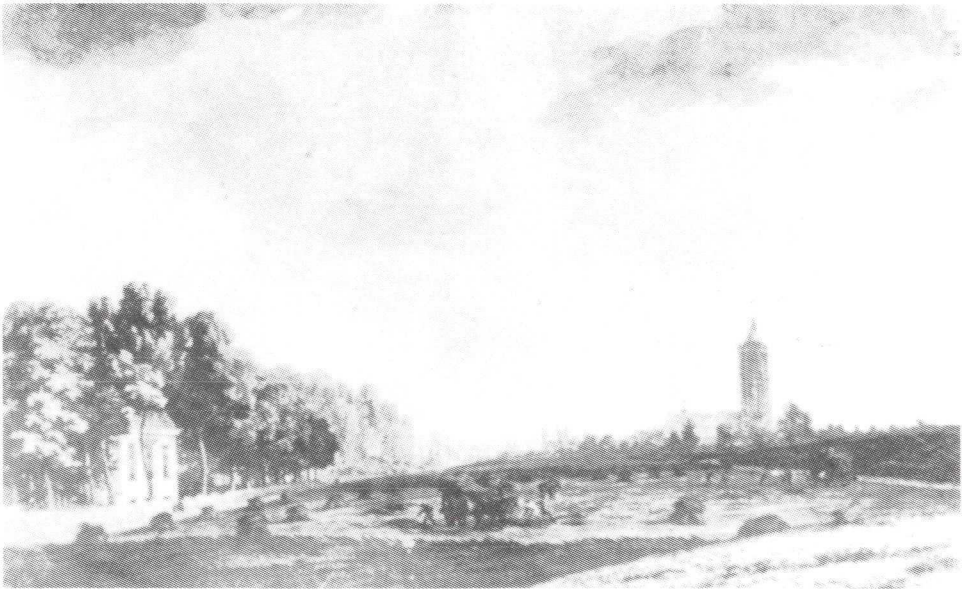
Redactie

In ons vorige nummer van "Van Zoys tot Soest" schrijft G.J.M. Derks over "De oude Pastorije". Die zou hebben gestaan op de plaats waar later "Huize Middelwijk" is gebouwd. In "Soest en Soesterberg in oude ansichten" door E. Heupers staat als eerste "ansicht" een foto vermeld met het volgende onderschrift.

"Gezicht op het dorp Soest, vanuit het noorden gezien. Onbekend schilderij, waarschijnlijk 18de eeuw. De Oude Kerk (Ned. Herv. Kerk van Soest) is op een uitloper van de Eng gebouwd, en ligt op een heuvel. Links het aloude Kerkpad, het voetpad naar de Kerk. De Oude Kerk is vermoedelijk gebouwd in de 14de eeuw, eerst het schip van de Kerk, daarna de toren en later het Koor. Bouwmeester onbekend."

De op dat "onbekende schilderij" geschilderde huis zou dus de "Oude Pastorije" van Soest geweest moeten zijn.

Waar zou dat "onbekende schilderij" toch kunnen zijn?



De "Oude Pastorije" van Soest.
Dit huis moet dus "de Oude Pastorije" zijn geweest.

IN 1786 HAD EEN OP DE TWEE SOESTER GEZINNEN EEN DIENSTBODE door N. Bos Arnhem

Een rijke gemeente, zou je zo zeggen. Maar dat was niet echt waar. Het is gewoon een onjuiste conclusie uit een overzicht van de Soester gezinnen en personen in 1786. ¹⁾

Volgens de lijst "Huysgesinnen en personen onder de Geregte van Zoest sonder onderschijt van jaaren, zoo mogelyk met handwerk" waren er 1025 personen en 99 dienstboden. De gezinnen bestonden gemiddeld uit 5 personen en er waren nogal wat alleenstaanden en samenwonende broers en zussen (er is niets nieuws onder de zon!), dus dat zou gemakkelijk tot bovenstaande conclusie kunnen leiden.

Maar onder dienstboden werden ook de inwonende knechten verstaan. En dat maakt Soest minder rijk, want het inkomen van de gezinshoofden was al niet bijster hoog (de diverse belastingen-aanslagen en de lijsten van armlastigen laten dat zien), maar dat van de knechten was vaak niet veel meer dan kost- en inwoning.

Zo zie je, nooit te snel conclusies trekken uit droge cijfers.

Oud Archief Soest Inv.nrs. 36 en 37

¹⁾ Deze lijst is in "Van Zoys tot Soest" in het winternummer 1988/1989 (Jrg.9, nr.3) al eens integraal gepubliceerd en van enig commentaar voorzien.



